

Sygn. akt III USKP 116/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania T. Ż.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 2 marca 2022 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 8 maja 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z 18 października 2018 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w O. z 20 marca 2018 r. i przyznał T. Z. (wnioskodawca) prawo do emerytury pomostowej od 1 lutego 2018 r. oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Wyrok ten zapadł w następującym stanie faktycznym. Organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury pomostowej, przyjmując, że na 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca nie legitymował się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych. Organ nie uwzględnił okresu pracy od 1 grudnia 1976 r. do 31 grudnia 1998 r. na stanowisku robotnik przeładunkowy w K. SA.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawca zatrudniony był na stanowiskach: robotnika pomocniczego transportu przeładunkowego, robotnika transportu przeładunkowego, ładowacza materiałów obrotnika przeładunkowego, aparatowego brygadzysty magazynu śruty, aparatowego. Faktycznie wnioskodawca wykonywał prace w magazynie śruty, w hali, zajmując się ręcznym załadunkiem śruty na przemy a w późniejszym okresie ręcznym załadunkiem na samochodzie i wagony. Śruta jest materiałem ekstrakcyjnym po przerobie oleju rzepakowego, sypkim i suchym. Załącznik nr 1 do Zarządzenia Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.Urz. MRLiGZ z 1988 r. Nr 2, poz. 4) wymienia pracę na stanowisku „robotnik ręczny za i wyładunku ziaren oleistych i śruty poekstrakcyjnej” jako pracę w warunkach szczególnych, o której mowa w Wykazie A Dział X poz. 12 (Prace przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz hydrolizie białka roślinnego) stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie z 1983 r.). Wnioskodawca pracował w zapyleniu w hali, zajmując się załadunkiem materiału poekstrakcyjnego powstałego przy wytwarzaniu oleju rzepakowego. Dodatkowo Sąd pierwszej instancji uwzględnił, że prace wykonywane przez wnioskodawcę były zbliżone pod względem uciążliwości dla zdrowia do prac wymienionych Dziale VIII Transport i łączność jako przeładunek towarów sypkich.

Organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu pierwszej instancji apelacją, która została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z 8 maja 2019 r., III AUa (...). Sąd drugiej instancji w pełni podzielił ustalenia faktyczne oraz ocenę pana dokonaną przez Sąd pierwszej instancji. Dodatkowo wyjaśnił, że prace

wykonywane przez wnioskodawcę, polegająca na ręcznym ładowaniu suchej i pylistej śruty poekstrakcyjnej kończyły proces ekstrakcji oleju rzepakowego i dlatego były prace przy ekstrakcji olejów roślinnych.

Organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił naruszenie art. 184 i art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 2 i 4 rozporządzenia z 1983 r., przez przyjęcie, że praca aparatuowego magazynu śruty jest pracą w warunkach szczególnych jest praca wymienione w Wykazie A stanowiącym załącznik do tego rozporządzenia w dziale X pod pozycję 12 to jest praca przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz hydrolizie białka roślinnego. Organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania wnioskodawcy, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna w stopniu uprawniającym do wydania orzeczenia kasatoryjnego.

Na wstępie przypomnieć należy, że z ustaleń faktycznych poczynionych do tej pory wynika, że wnioskodawca wykonywał w spornym okresie pracę na magazynie śruty w hali, zajmując się ręcznym załadunkiem śruty na przemy a następnie na samochodzie i wagonie (w nowym magazynie). Natomiast zaskarżony wyrok opiera się na dwóch założeniach interpretacyjnych. Po pierwsze, zgodnie z Zarządzeniem nr 16 wymieniono stanowisko robotnika ręcznego za i wyładunku ziaren oleistych i śruty poekstrakcyjnej jako jedno ze stanowisk dotyczących pracy wymienionej pod poz. 12 Działu X Wykazu A. Po drugie, praca wnioskodawcy wykonywana w magazynie śruty kończyła proces ekstrakcji. Na tej podstawie Sąd Apelacyjny przyjął, że wnioskodawca wykonywał pracę w warunkach szczególnych przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz hydrolizie białka roślinnego. Natomiast zdaniem Sądu Najwyższego taka kwalifikacja jest przedwcześnie, gdyż konieczne okazało się uzupełnienie ustaleń faktycznych.

Sąd Najwyższy podkreśla, że Dział X W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym obejmuje 16 kategorii prac w warunkach szczególnych. Poszczególne kategorie zostały przez prawodawcę opisane przy zastosowaniu różnych koncepcji definicyjnych. W dziale tym wyodrębniono bowiem prace w warunkach szczególnych przy użyciu następujących kryteriów: 1) sprzętowego (posługiwanie się określonymi urządzeniami - poz. 1, 14) niekiedy tylko w określonej gałęzi przemysłu rolno-spożywczego - poz. 4, 13); 2) czasowego (całoroczny cykl wykonywania pracy - poz. 2); 3) czynnościowego (wykonywanie ściśle opisanych czynności - poz. 5, 14), niekiedy tylko w zakładzie o ściśle określonym profilu produkcji - poz. 3); 4) lokalizacyjnego (miejsce wykonywania pracy charakteryzujące się specyficznymi warunkami środowiska pracy - poz. 7); 5) procesowego (w znaczeniu procesu produkcyjnego - poz. 6); 6) procesowo-lokalizacyjno-czynnościowego (bezpośrednio w określonym procesie produkcyjnym - poz. 8, 9, 15) oraz 7) procesowo-czynnościowego (wykonywane pracy w określonym procesie produkcyjnym - poz. 10, 11, 12, 16). Zastosowanie tego zabiegu legislacyjnego wyklucza wykładnię i stosowanie poszczególnych pozycji zawartych w tym dziale według jednej matrycy.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, jak należy rozumieć te pozycje Działu X Wykazu A, które posługują się sformułowanie pracy wykonywanej „bezpośrednio przy” jakimś procesie produkcyjnym. Orzecznictwo w odniesieniu do tego kryterium ukształtowało się na kanwie spraw dotyczących prac przy uboju zwierząt. Przyjęto w nim, że praca „bezpośrednio przy” dokonywaniu czynności kwalifikowanych w Wykazie A jako prace w warunkach szczególnych oznacza osobiste zaangażowanie pracownika w wykonywanie tych konkretnych czynności. Stąd praca bezpośrednio przy uboju oznacza, że pracownik musiał w czasie pracy brać udział w ubijaniu zwierząt (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 października 2017 r., I UK 428/16; z dnia 11 kwietnia 2018 r., II UK 19/17; z dnia 15 września 2015 r., II UK 302/14). Do prac bezpośrednio przy uboju zwierząt zaliczono także czynności związane z rozdzielaniem, wykrawaniem mięsa, jego porcjowaniem, pod warunkiem, że były dokonywane bezpośrednio po uboju, co pozwalało je zaliczyć do czynności składowej procesu technologicznego uboju, w którym brał udział dany pracownik (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego

2012 r., II UK 125/11; z dnia 10 stycznia 2019 r., I UK 378/17). Za takim rozumieniem przemawiała w ocenie Sądu Najwyższego gramatyczna wykładnia poz. 8 Działu X Wykazu A, która wskazuje jednoznacznie, iż nie chodzi w nim wyłącznie o sam ubój zwierząt, ale również o inne czynności bezpośrednio z nim związane, wykonywane, zarówno przed ubojem, jak i po jego dokonaniu. W przeciwnym razie prawodawca nie posłużyłby się pojęciem „prace przy uboju zwierząt”, lecz określiłby te prace na przykład jako „ubój zwierząt” lub „prace polegające na uboju zwierząt” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 9/13). Jednocześnie w orzecznictwie tym przyjęto, że rozbieranie i wykrawanie mięsa nie stanowi pracy w szczególnych warunkach, jeżeli stanowi etap odrębny od prac wykonywanych bezpośrednio przy uboju zwierząt. Podobnie jest w przypadku czynności związanych z produkcją i wytwarzaniem wędlin, czyli prac masarskich (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia z dnia 6 sierpnia 2013 r., II UK 9/13, oraz z dnia 25 marca 2014 r., I UK 335/13), oraz pracy peklowacza (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., I UK 378/17). Związek tego typu prac z ubojem zwierząt jest bowiem „zbyt odległy”, co oznacza, że prace te nie wiążą się z wykonywaniem czynności składających się na ubój zwierząt (wchodzących w skład ciągu technologicznego procesu uboju).

Podkreślić należy, że podobnie przesłanka „bezpośrednio przy” rozumiana jest w orzecznictwie dotyczącym prac tak opisanych przez prawodawcę w innych działach Wykazu A (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2011 r., I UK 128/10, w którym odmówiono uznania za pracę w warunkach szczególnych przy przetwórstwie kadmu pracy galwanizera kadmem, oraz z dnia 25 maja 2010 r., I UK 3/10, w którym odmówiono uznania za pracę bezpośrednią związaną z procesem mechanicznej przeróbki węgla pracy polegającej na prowadzeniu dokumentacji ekspedycyjnej związanej ze zbytem węgla). Za pracę w szczególnych warunkach uznano także wyłącznie pracę wykonywaną bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu, a nie inne prace w tym samym zakładzie pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 sierpnia 2013 r., III UK 122/12).

Nie można jednak podzielić argumentacji organu rentowego, zgodnie z którą pracami, o których mowa pod poz. 12 Działu X Wykazu A są tylko prace wykonywane bezpośrednio przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych,

ponieważ prawodawca nie posłużył się w tej pozycji sformułowaniem uzasadniającym przyjęcie takiej wykładni. Nie oznacza to jednak, że zastosowanie poz. 12 Działu X Wykazu A przez Sąd Apelacyjny w (...) było – przy dotychczasowych ustaleniach faktycznych – prawidłowe.

Pozycja 12 Działu X Wykazu A „Prace przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz hydrolizie białka roślinnego” została opisana szerzej. Podobnie zdefiniowano prace pod poz. 11, których kwalifikacja jako pracy w warunkach szczególnych doczekała się już orzecznictwa Sądu Najwyższego. Przyjęto w nim, że praca "przy wypieku pieczywa" obejmuje wszystkie prace w procesie wypieku, w tym prace przygotowawcze i późniejsze związane z wypiekiem pieczywa (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 kwietnia 2015 r., I UK 336/14; z 11 października 2017 r., III UK 202/16). Chodzi o wszelkie czynności piekarzy wykonywane w jednym integralnym procesie technologicznym (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2017 r., III UK 71/16). Praca „przy wypieku” oznacza, że wykonywanie przez danego pracownika różnych czynności składających się na proces wypiekania chleba jest pracą w warunkach szczególnych, a nie tylko sam wypiek rozumiany jako wsadzanie i wyjmowanie pieczywa z pieca. Rozumowanie to nie oznacza, że wykonywanie jakichkolwiek jednorodzących czynności składających się na ciąg technologiczno-organizacyjny wypieku chleba kwalifikowane jest jako praca w warunkach szczególnych. Musi bowiem obejmować udział w samym wypieku, analogicznie jak wyjaśniono to w przypadku uboju zwierząt.

Odnosząc powyższe zapatrywania do stanu faktycznego niniejszej sprawy, konieczne jest ustalenie na czym polegają prace przy ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych oraz czy praca wnioskodawcy - polegająca na ręcznym załadunku śruty na przemy oraz ręcznym załadunku na samochodzie i wagony - jest pracą wykonywaną w tym konkretnym procesie produkcyjnym. Chodzi o to, czy była to praca polegająca na podejmowaniu przez wnioskodawcę czynności w ramach (w ciągu) procesów produkcyjnych opisanych pod pozycją 12, a nie po ich zakończeniu. Nie chodzi przy tym o to, czy efektem wytworzenia oleju roślinnego było powstanie śruty poekstrakcyjnej, którą następnie wnioskodawca ładował na w magazynie na przemy lub do pojazdów wywożących ją poza teren zakładu pracy,

lecz czy czynności wykonywane przez wnioskodawcę były podejmowane w ramach procesu produkcyjnego, który polega na ekstrakcji, filtracji i destylacji olejów roślinnych. Wymaga to nie tylko identyfikacji przebiegu takiego procesu *in abstracto* ale także jego odtworzenia w zakładzie pracy wnioskodawcy. Analogicznie należy postąpić w przypadku ewentualnej kwalifikacji pracy wnioskodawcy jako pracy przy wytwarzaniu śruty.

Natomiast – z uwagi na stanowisko Sądu pierwszej instancji oraz milczenie w tym zakresie Sądu drugiej instancji – zakwalifikowanie pracy wnioskodawcy jako pracy wymienionej pod poz. 1 Dział VIII Wykazu A W transporcie i łączności wymaga – z racji przełamania branżowo-stanowiskowego charakteru Wykazu A (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13; z dnia 21 kwietnia 2015 r., I UK 316/14) – ustalenia, że stopień szkodliwości lub uciążliwości pracy wykonywanej przez wnioskodawcę nie wykazywał żadnych różnic w zależności od branży, w której pracownik jest zatrudniony, a dodatkowo, że była to praca *de facto* w transporcie. Zgodnie bowiem z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2016 r., I UK 137/15, Wykaz A dział VIII poz. 1 wymienia jako prace w warunkach szczególnych dwa rodzaje prac: 1) wszelkie ciężkie prace załadunkowe, wyładunkowe i przeładunkowe; 2) każdą stałą pracę przy załadunku, wyładunku i przeładunku materiałów sypkich, pylistych, toksycznych, żrących lub parzących.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.